

Storebror og Lillebror

Ridder Grønborg / Grønborgvisa / Storebroder og Lillebroder

Dette er en av våre blodigste middelalderballader, med versjoner som spenner fra en århundrelang fortellertradisjon til mer vulgære versjoner i tråd med datidens skillingsviser.

En vakker jomfru lokker Storebror og Lillebror ut på frierferd. Og det er ikke hvilken som helst jomfru; femten hundre kjemper (eller 18 tusen som det står i Grønborgvisa) vokter henne, og løver og drager ligger i ring for at ingen skal komme inn.

I versjonen fra Billingstad blir det en lang tur. De rir i hele syv år før de er framme til landet der jomfruen bor. I andre versjoner har de funnet en snarvei siden reisen der kun varer i ni dager... Men noen har vært der før dem. En elv av blod fra kjemper som har prøvd seg møter dem. Elven driver femten kverner og på broen over elva står kjempenes hoder på staker.

Et skremmende syn synes Storebror som ymter frampå om de ikke skal snu og reise hjem igjen. Lillebror synes det er et tullete forslag å legge ut på reise og ikke komme fram: «Hvil deg, Storebror, så rir jeg alene.»

Både gjerde og port til jomfruens hage består av spyd pyntet med kjempers hodeskaller. Og alle de skarpe spydene vender utover. Men når Lillebror svinger sitt sverd splintres alt til småbiter. Femten hundre kjemper går med og løver og drager rømmer unna.

Jomfruen kan ikke unngå å høre at noe skjer i gården hennes. Hun stikker hodet ut av vinduet og lurert på hva for en galning dette er. «Å, det er bare meg. Og jeg skal ha den unge brud.» sier Lillebror. Jomfruen svarer at hun ikke har invitert noen: «Her slipper ingen inn!». Men Lillebror har myke og små fingre som lirker låsen i døra hennes opp. Så setter han seg i en forgylt stol og krever at hun skal trekke av han strømper og sko. Det kan hun som Kongens datter ikke nedlate seg til å gjøre. Lillebror blir sint og hopper opp i hennes seng med både strømper og sko. Hvilken dramatik! Ikke rart at det da ble sendt bud til Kongen om hva som hadde skjedd. Kongen gir straks beskjed til alle sine menn om å kle seg i stål – og om å være nøye med påkledningen: «Kle dere ei falskt. Grønborg (Lillebroder) er en våghals». Lillebror ser ut av vinduet og ser at de er mange. Han rekker å reflektere over at de da ikke kan være få... «Lek litt dere, jeg kommer snart. Må bare kle på meg!»

Etter å ha kledd seg i silke og stål løper han ut. Døråpningen ble mye bredere etter at han brøytet seg ut. Han hugger, slår og tramper og til slutt ligger 18 000 kjemper rundt han. Ikke rart Kongen er litt forundret og Lillebror følger opp med å antyde at det skal en del salt til alt det kjøttet som ligger rundt dem. Han truer Kongen, men denne er meget rask med å tilby sin datters hånd. Og ikke bare hånd: Lillebror tilbys også hennes møydom. Ja, om hun hadde to så skulle han ha fått begge...! Det kan hende at det skjedde mer – eller mindre. Det får vi aldri klarhet i, for øyenvitnene er døde og fortellerne uenige om mangt og meget i denne dramatiske beretningen.

Fra Lindemans manuskripter Etter Peder Pedersen, Billingstad i Asker:

Å Lillebroder tala til Storebroder sin
Og hør du Storebroder vi vil gifte os ind.
Du er den, du er den jeg har tinget til min ungdom.

og alle spud så ejna så vendte dem ut.

Og Lillebroder drager på liden «gullbrand»,
Så høg han nu porten så små som sand.

Å Storebroder saler sin ganger nu grå,
og Lillebroder gjorde nu lige så.
Du er den...

Og jomfruen ut gjennom vindøje såg.
Hvad er her for en Kjempe som er i vår gård.

Så rei dem sig i årene fem,
men inte rak dem dit som jomfruen var hen.

Det er vel ingen Kjempe det er vel fulla jag.
Her er den ene som den unge brud skal ha.

Så rei dem sig i årene syv,
Så rak dem nu dit som jomfruen var nu.

Og er du den ene, den unge brud skal ha,
hvad er da gullet på gangerens bag.

Og den tid dem kom til Langevandets elv,
Der rann inte vand, anna bare Kjempeblod.

Jeg har ik anna hørt eller detta fulla si'
At legge gulle hjemme, når man'n far i strid.

Og Storebroder taler til Lillebroder sin,
Og hør du Lillebroder: vi vil vende om igjen.

Og Lillebroder hugg til første skog
Hundrede Kjemper falt ut i en flok.

Det var nu for os så stor ei skam
At vi sku reise så lang en vej og inte koma fram.

Og Lillebroder, Lillebroder stille du dit sverd,
den yngste kærbroder han er det ikke verdt.

Storebroder vendte sin gangar nu grå,
Men Lillebroder rei nu veien fram.

Min yngste kærbroder jeg meter ej mere end et
hår,

Og den tid han kom til Langevandets port,
Og porten var stengt med de hvassaste spjud,

Din gamle grå fader, han same død skal få.
Du er den jeg har tinget til min ungdom.

Asbjørnsens versjon fra Romerike:

Nedtegnet av Asbjørnsen ca 1836 i Gjerdrum/Sørum etter Gulbrandsen på Børke. Det er ikke nedtegnet melodi til denne versjonen.

Ridder Grønborg

Der stander to kjæmper paa Nordenfjeld,
De lovede hverandre saa god en julekveld.
For hvem skal føres vore runer,
Ja saavel med den ære.

Og jeg skal sige dig saa ven en mø;
Men reiser du did, det bliver din død.
Og Grønborg han sadler sin ganger graa,
Saa rider han sig til kongens gaard.

Og Grønborg han klapped paa døren med fingrene smaa.

"Og kjære du skjøn jomfru, skyd lassen ifraa."

"Og ingen saa haver jeg stevne sat,
og ingen saa slipper jeg ind om nat."

Og Grønborg havde fingrene myge og smaa
Han skaut naa den laasen saa let ifraa.

Og Grønborg satt sig ned paa forgylden stoel.
"Og kjære skjøn jomfru, trek af mine strømper og sko."

"Og inte trækker jeg af dig verken strømper og sko,
fordi jeg er kongens datter saa god."

Og Grønborg han vredes ved disse hendes ord,
Han sprang op i sengen med strømper og sko.

Og straks gikk der bud til kongen ind,
Han sprang op i sengen med strømper og med sko.

Og kongen sendte bud over hele sin gaard:
"Og kjære mine haavmænd, I klæder Eder i staa."

"Og kjære mine haavmænd, I klæder Eder ei falskt,
I ved jo Grønborg han er en vovehals."

Og Grønborg han du gjennom vinduet saa.
"Der ude er det mange, og inde er det faa."

"Og kjære mine haavmænd, I tøv en liden stund,
imens jeg haver rustet mig en anden lund."

Og Grønborg ham trækker paa sig silkekappe blaa,
Og derudenpaa trækker han jern og staa.

Og Grønborg han du gennem døren sprang.
Han gjorde vel en vei der før var trang.

Og nogle han spændte og nogle han hug
Og nogle han under sine fødder tro.

Og Grønborg han trampet og klampet omkring,
Og 18 000 kjæmper slog han ned i en sving.

"Hvor er de 18 000 kjæmper jeg sendte dig igaar?"
"De ere alle døde og nedslagne som faar."

"Ja nogle ligger døde, og nogle ligger saar,
ja nogle haver faaet sin julekost iaar."

"Og nu har du nødig vel 12 tønder salt,
om du skal faa saltet det saltkjødet alt."

Og Grønborg han trække du sit gulbeslagne sverd,
"Ja, vistnok er du konge, med dette er du værd."

"Og kjære hr Grønborg, du stikke ind dit sværd,
for du skal faa min datter, for hende er du værd."

Ja kjære hr Grønborg, du stille dig i ro,
Du skal have hendes mødom, ja om hun havde to."

For hvem skal føres vore runer,
Ja saavel med den ære

Kämpen Grimborg fra Svenska Folkvisor

Det suto två kämpar i Nordanfjäll.
De hälsade varannan så godan en kväll.
Men vem skall före våra runor så väl,
Med den äran?

Stallbroder talte til stallbroder sin:
«Och har du inte lust att gifta dig än?»

«Väl vet jag så väner en fager mö och viv,
Men friar du dit, det kostar ditt liv.»

«Och kära min stallbroder, följ du mig dit!
Och dig vill jag giva min gångare vit.»

Och när som de kommo til mjölnaredamm,
Där rann intet vatten utan kämpablod fram.

Och när som de kommo till jungfurnes grind,
Gårdsgårdarne voro av järn och stål.
På var och en stör, som i gårdsgården var,
Ett blodigt mannhuvud blev man var.

Och Grimborg han klappade med vantarne grå.
«Statt upp, sköna jungfru, drag låsen ifrå!»

«Med ingen haver jag stämman lagt,
Och ingen så släpper jag in om natt.»

Han gjorde sina fingrar båd' mjuka och små.
Så lätteligen drog han den låsen ifrå.

Och Grimborg han satte sig på rödan gullstol.
«Statt upp, sköna jungfru, drag av mig mina skor!»

«Väl är jag en konungadotter så god,
Men inte står jag upp och drar av dig dina skor.»

Och Grimborg han sticknade vid sådana ord.
Han sprang upp i sängen med båd' strumpor och skor.

Brått det kom bud för konungen in:
«Grimborg han sover hos unga dottern din.»

Konungen ropte över hela sin gård:
«Ständer upp, mina hovmän, I kläden Er i stål!»

«Ständer upp, mina hovmän, I kläden Er ej falskt!
Jag känner väl Grimborg, han är en vågehals.»

De sparkade på dörren med sporrspändan fot:
«Är Grimborg här inne, han komme oss emot!»

Och Grimborg han uppå dörren sprang.
Han slog den igjen, så låsen han sang.

Och somliga han spjärnte, och somliga han slog,
Och tolv tusend' hovmän för hans fötter dog.

Och Grimborg tar jungfrun vid fagergulan lock,
Så binder han henne vid sin sadelknapp.

Så rider han över den trettimila skog.
Slätt inte så talte han ett endaste ord.

Och inte var det en så liten en rot,
Som icke tog ett stycke ur jungfrunes fot.

Grimborg han rider på sin moders gård,
Och ute för honom hans moder står.

«Och hör du, herr Grimborg, vad jag säger dig!
Och var har du tagit den fagra unga brud?»

«Henne har jag tagit i konungens gård
Med starken arm och med järn och stål.»

Så gångar han sig uti högaloftsbur
Och spelte gulltärning med sin unga brud.

Och Grimborg han klappar på bolstrarna små.
«Lyster sköna jungfrun att vila häruppå?»

«Och dig vill jag hålla för en herre så båld,
Änskönt du tagit mig med makt och våld.»

«Och dig vill jag hålla för en kämpa och man.»
Och Grimborg han vilar i jungfrunes famn.

Och förr'n det var dager och dager var ljus,
Tolv tusende hovmän i Grimborgs hus.
Och ute hans moder för hovmännen står.
«Vi bedje, med Grimborg vi tala få.»

«Grimborg har dragit så långt bort i går
Och kommer ej hem förr än jul ett år.»

«Och Grimborgs moder, I varen oss huld!
Vi skola Er giva det rödaste guld.»

«Grimborg han sitter i högaloftsbur
Och spelar gulltärning med sin unga brud.»

De stötte på dörren med sköld och spjut.
«Stat tupp, herr Grimborg, och kom till oss ut!»

Grimborg han såg genom vindluckan ut,
Han såg inte himlen för pilar og spjut.

«Kära mina hovmän, I biden liten stund,
Medan jag mig kläder litet annorlund!»

Och jungfrun hon var mot Grimborg ej falsk.
Hon spände själv brynjan omkring hans hals.

Och Grimborg sprang ned på sin moders gård.
Tolvtusende hovmän till jord han slår.

Han sadlade upp sin gångare grå,
Så rider han till konungens gård.

Och när som han kom på konungens gård,
Ute för honom själv konungen står.

«Och hör du, herr Grimborg, vad jag dig säga må!
Var äro de hovmän, jag sände dig i går?»

«De hovmän, dem du mig sände i går,
De ligga där alla slagna som får.»

«Och äro än alla slagne som får,
Aldrig så kommer du utav min gård.»

Grimborg han svänger sin gångare grå,
Och alla kungens tjänare han under sig slår.

Och Grimborg han stryker sitt blodiga svärd:
«Vore du ej konung, detta vore du värd.»

«Käre du Grimborg, nu stilla ditt svärd!
Min dotter skall du få. Du henne är värd.»

Och Grimborg drog hem och levde i frid,
Och allt vad han gjort, det blev nu härvid.